TOSHKENT SHAHRINING BARQAROR IJTIMOIY, EKOLOGIK VA IQTISODIY RIVOJLANISHI MODELLARI

Raxmatova F.M. (katta o‘qituvchi), Qahramonov M.Sh. (talaba)
(Toshkent davlat texnika universiteti, Toshkent)

Jahon amaliyotida ko‘plab mamlakatlar barqaror rivojlanish yo‘liga o‘tishda yetakchi mamlakatlar tajribasidan foydalanganlar. Bu mamlakatlar erishgan ijobiy tajribani umumlashtirib, barqaror rivojlanishning muhim sifat ko‘rsatkichlari tizimini shakllantirdilar va ularning miqdoriy qiymatlarini aniqladilar.

Bu 2012-yilda Rio-de-Janeyroda bo‘lib o‘tgan BMTning Atrof-muhit va rivojlanish bo‘yicha konferensiyasidan so‘ng barqaror rivojlanish doktrinasida institutsionalizatsiya qilingan bo‘lib, unda mamlakatlarning yashil iqtisodiyotga o‘tish istiqbollari bayon qilingan. Ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik barqaror rivojlanish maqsadlarini birlashtirish tendentsiyasi paydo bo‘ldi. “Yashil iqtisodiyot” tushunchasi kelajakka yo‘l sifatida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda - bu iqtisodiyot inson farovonligi va ijtimoiy adolatni yaxshilaydi, shu bilan birga ekologik xavf va kamchiliklarni sezilarli darajada kamaytiradi.

Barqaror rivojlanish faqat jamiyatlar farovonligining asosini tashkil etuvchi tabiiy resurslar va ekotizim xizmatlari hozirgi va kelajak avlodlar uchun doimiy ravishda ta'minlangan taqdirdagina yuzaga kelishi mumkin. Biznes va fuqarolik jamiyati institutlari “yashil iqtisodiyot”ni qurishda yetakchi rol o‘ynaydi.

Modellarni ishlab chiqish hozirgi kunda mamlakatimizda va xorijda ko‘plab tadqiqot guruhlari tomonidan tadqiqot mavzusiga aylandi. Ushbu tadqiqotlar shuni aniqladiki, shahar iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik rivojlanish nuqtai nazaridan qanchalik muvozanatli bo‘lsa, o‘zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarning turli davrlarida uning rivojlanishi shunchalik barqaror bo‘ladi. Shahar rivojlanishining muvozanati ko‘p jihatdan uning moliyaviy o‘zini o‘zi ta'minlashiga bog‘liqligi ko‘rsatildi. O‘z daromad manbalariga tayanadigan shaharlar nafaqat operatsion muammolarni samarali hal qilishlari, balki strategik maqsadlarni qo‘yishlari va inqirozlarga yaxshiroq dosh berishlari mumkin.

Sanitariya va ekologik standartlar. Havoda kadmiyning ruxsat etilgan maksimal konsentratsiyasi 0,1 mg/m³ ni tashkil qiladi. Kadmiy odatda sog‘lom odam tanasida oz miqdorda mavjud. Kadmiy tez bo‘linadigan hujayralarda (masalan, o‘smalar yoki jinsiy hujayralar) osongina to‘planadi. U hujayralarning sitoplazmatik va yadroviy materialiga bog‘lanib, ularga zarar yetkazadi. U ko‘plab gormonlar va fermentlarning faolligini o‘zgartiradi. Bu uning sulfhidril (-SH) guruhlarini bog‘lash qobiliyatiga bog‘liq [1, 2].

Tadqiqotning metodologik asosi shaharning barqaror ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy rivojlanish modeliga asoslangan. Tadqiqotda tizimli tahlil, SWOT tahlili va statistik usullar qo‘llanilgan.

Tadqiqotning muhim ilmiy natijasi barqaror shaharsozlik jarayonlarini o‘rganishga global tadqiqot amaliyotida qabul qilingan zamonaviy usul va yondashuvlarni qo‘llashdir. Tadqiqot natijalari Toshkent chorrahalarida taqqoslangan barqaror rivojlanish ko‘rsatkichlari o‘rtasida ishonchli bog‘liqlikni

tasdiqladi. Bu turli manfaatdor tomonlar (shahar hokimiyati, aholi, biznes va potentsial investorlar) uchun etalonlarni asoslash va rivojlanish tendentsiyalarini aniqlash imkonini beradi [3, 4].

Toshkent atmosfera havosida kadmiy borligini aniqlash uchun laboratoriya sinovlari quyidagi natijalarni berdi. Toshkent, Chilonzor tumani, Shuhrat chorrahasi termometr ko‘rsatkichlari 30°C, nisbiy namlik 58%, aspiratsiya tezligi 10 l/min va kadmiy konsentratsiyasi 0,00029 mg/m³ ni tashkil etdi.

Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tadqiqot uchun dastlabki ma'lumotlarni to‘plash bosqichida shahar ma'muriyati veb-saytlarida ommaga taqdim etiladigan barqaror ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik rivojlanish sohasidagi tadbirlar va faoliyat natijalari haqidagi hisobotlar ko‘rib chiqildi.

Sankt-Peterburg, Tallin va Xelsinki shaharlarini misol qilib keltirgan holda, shuningdek, ularning SWOT tahlilidan foydalangan holda shahar barqaror rivojlanishining muhim ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy ko‘rsatkichlarini tanlash Sankt-Peterburg, Tallin va Xelsinki uchun qiyosiy barqaror rivojlanish reytingini yaratish imkonini berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Экологическая безопасность регионов России и риск от техногенных аварий и катастроф: Красноярский край // Всероссийский постоянно действующий науч.-техн. семинар - 2005. - 111 с.

2. Robertson, D.S.The rise in the atmospheric concentration of carbon dioxide and the effects on human health / D.S. Robertson//Current Science. -2006. - № 12, -P. 25-28

3. Tulaev B.R., Musabekov Z.E., Daminov O.O., Khakimov J.O. Application of supercharged to internal combustion engines and increase efficiency in achieving high environmental standards”1st International Conference on Problems and Perspectives of Modern Science (ICPPMS-2021)». (Ташкент, 10-11 июня 2021 г.)

4. Ergashev B. Shadimetov Y., Musabekov Z., Uralova H. “Experimental study on the presence of cadmium in the atmospheric air and other elements of the ecosystem of Tashkent”.